

"Kleuterleidsters zijn de perfecte drama queens: gebruik die expertise!"

EFFECTIEF LEESONDERWIJS: GOEDE PRAKTIJK- VOORBEELDEN • DEEL 2

In opdracht van de ministers van Onderwijs en Cultuur van Nederland en Vlaanderen werkte de Taalraad Begrijpend Lezen van de Taalunie het actieplan *Effectief onderwijs in begrijpend lezen* uit. De vijf kernthema's van dat plan werden in *Fons* 13 bondig samengevat. In dit *Fons*-artikel legt GO! Europaschool Bredene uit hoe zij concreet met het actieplan aan de slag gaan om hun basisschoolleerlingen naar een hoger niveau begrijpend lezen te tillen. "We herschiepen het Nederlandse LIST-verhaal naar Belgisch model."

Fieke Van der Gucht

Over de auteur

FIEKE VAN DER GUCHT

werkte 7 jaar bij leesbevorderingsorganisatie Iedereen Leest. Nu werkt ze halftijds aan de UGent als taalcoach. Daarnaast redigeert of schrijft ze teksten als *De Kommaneuker*, onder meer voor de Nederlandse Taalunie.

GEZOCHT! ALTERNATIEF VOOR LEESoudERS

“In 2011 vonden we nog onvoldoende leesouders om het niveaulezen te begeleiden”, vertelt juf Nathalie, taalbeleidscoördinator – korter de *kartrekker* genoemd. “Dat bleek niet eens zo erg: *niveaulezen* was al even ‘ons ding’ niet meer”, vult directeur Brenda aan. “Die methode botste eigenlijk met de waarden van onze innovatieve school. De leesmotivatie van de kinderen was al een poosje flink gedaald, hun leesniveau ook.” Het duo ging daarom op zoek naar een alternatief – uit nood én uit overtuiging.

LIST-PIONIERS IN BELGIË

Dankzij de pedagogische begeleidingsdienst kwam de Europaschool uit bij het Nederlandse LIST-verhaal. Over LIST (‘Leesinterventie voor scholen met een totaalbenadering’ of ‘Lezen IS Top’) kon je al meer lezen in *Fons 14*, maar ter opfrissing: bij LIST lees je iedere dag 30 minuten in de klas. Je zorgt voor een leuke leesomgeving, je schaft de nieuwste kinderboeken aan, je houdt leesgesprekken en je doet aan boekpromotie. Een LIST-leesles start met een mini-les: de leerkracht leest daarin een stukje voor, brengt de klas in leessfeer en geeft de leerlingen een leesvraag of leesdoel mee. De school was daarmee een pionier in België. Het Nederlandse LIST-concept inpassen in een Vlaamse schoolcontext verliep met vallen en opstaan: “Maar kijk, we zijn 10 jaar verder en we zijn blij dat we volgehouden hebben. We geven nu zelfs vormingen aan andere scholen.”

TIP: RESPECTEER HET KARAKTER VAN JE SCHOOL

Haal de mosterd gerust elders, maar hou rekening met het karakter van je school(team). Zo krijg je het team beter mee. “We herschiepen het Nederlandse LIST-verhaal naar Belgisch model”, geeft directeur Brenda aan. Een concreet voorbeeld? “Wij zijn een innovatieve school, maar geen leefschoon zoals de Nederlandse voorbeeldscholen die we bezochten. De LIST-methode stimuleert *vrij lezen*: kinderen mogen niet alleen hun boek kiezen,

maar ook hun leesplek. Dat laatste hebben we twee weken uitgeprobeerd. Het was een ongelooflijk feest voor onze leerlingen. Halleluja! De ene zat in de gang, een ander op de kast. Er waren leesbomen, leeshoekjes met kussens. Maar lezen? Nee, dat deden ze eigenlijk niet. De losse sfeer onttaarde in chaos.” Na evaluatie mochten de kinderen hun boek blijven uitkiezen – dat is immers de kern van het project – maar de leesplek werd weer dezelfde voor iedereen: de schoolbank, onder observatie van de leerkracht.

De LIST-methode schrijft voor dat kinderen kunnen kiezen uit een mooi, rijk en kwalitatief aanbod. De Europaschool adviseert:

TIP 1: BOOST JE BOEKENAANBOD

Koken kost geld. Besef dat je een flink deel van het schoolbudget moet spenderen aan een up-to-date boekenaanbod: de school spendeerde tussen 2011 en 2021 ruim 20.000 euro aan boeken. Laat de ouders onrechtstreeks bijdragen. Voor verjaardagen mogen individuele traktaties bijvoorbeeld niet meer. Als ouders hun kind toch graag laten trakteren, dan mogen ze dat doen met een boek voor de klasbib.

TIP 2: BETREK JE LEERLINGEN

Hou een enquête onder je leerlingen: welk boek zien zij graag op school verschijnen? Kom daar deels aan tegemoet, maar voorzie ook minder voor de hand liggende titels. Bredene gaat bijvoorbeeld de titels na van de Leesjury, een leesclub voor kinderen en jongeren, georganiseerd door Iedereen Leest.

TIP 3: BOOTS DE OPENBARE BIB NA

In Bredene krijgen de eerstejaartjes een klasbib. Vanaf het tweede jaar trekken leerlingen naar de schoolbib. Maar Bredene dacht al vooruit. Hoe jammer zou het niet zijn als leerlingen naar het secundair onderwijs zouden overgaan en hun weg niet zouden kunnen vinden in de openbare bib? Bredene nam daarom de indeling van de openbare bib over voor haar schoolbib, inclusief alle pictogrammen. Dat maakt de overstap van school- naar openbare bib veel laagdrempeliger.

GEEN DOEL ZONDER PLAN

“Het gevaar bestaat altijd dat je als school de teugels laat vieren, dat een leraar achterloopt met de les rekenen en daarom het halfuurtje lezen laat vallen”, zeggen juf Nathalie en directeur Brenda, “maar alles staat of valt met de volgehouden inspanning.” Daarom legden ze bij de start van het LIST-project alle doelen minutieus vast in een tienjarenplan, dat bijna 100 pagina’s telt. Die (meetbare) doelen zijn geformuleerd op diverse niveaus. Ten eerste zijn er doelen op *leerlingenniveau*, zowel voor de kleuters als lagereschoolkinderen. Zo staat er bijvoorbeeld in het plan dat in juni 96% van de kleuters 12 betekenisvolle letters moet kennen, of dat in februari alle ‘hommellezers’ (dat zijn hardoplezers) 1080 pagina’s gelezen moeten hebben, terwijl de sterkere stillezers er 1647 op de teller moeten hebben staan. Daarnaast staan er ook specifieke doelen in het plan op *lerarenniveau* (bijvoorbeeld: “De leraar bevordert het zelfvertrouwen en het competentiegevoel van lezende leerlingen door verbale en non-verbale feedback”) en op *schoolniveau* (bijvoorbeeld: “De directie gaat na of de minimum LIST-leestijd is ingeroosterd in de lessenroosters van al haar leraren”). Zo is voor iedereen geëxpliciteerd waar effectief leesonderwijs precies voor staat.

DENK VOOR DE DERDE GRAAD

Voor de vijfde- en zesdeklassers, die allen vlot Avi Plus haalden dankzij LIST, koos de school ervoor om de DENK-methode toe te passen. Die

TIP: STUUR BIJ OP BASIS VAN FORMATIEVE FEEDBACK

De beste resultaten boek je als je *opbrengstgericht* werkt: bewust, systematisch en cyclisch werken aan, in dit geval, “zelfstandige, gemotiveerde lezers die kunnen stillezen, lezen om te leren en lezen voor hun plezier”. In het taal leesbeleidsplan legde de school nauwgezet vast hoe de lesvorderingen van de kinderen op regelmatige tijdstippen worden gemonitord: via AVI-toetsen, drieminutentoetsen, stilleestoetsen, het aantal gelezen boeken, een motivatie- en gedragsvragenlijst, observatielijsten, enzovoort. Die toetsgegevens speelde de kartrekker in de eerste jaren van het project door aan het Nederlandse LIST-team, dat de verwerking ervan op zich nam. Aan die toetsfeedback verbond het kernteam consequent nieuwe acties voor een effectiever leesonderwijs. Zo werd er bepaald welke kinderen aan stillezen zouden doen, welke aan *hommellezen* (‘hardop lezen’) en wie gebaat zou zijn met de Ralfi+-leesmethode: een methode om spellende lezers vloeiender te doen lezen.

TIP: GEBRUIK DE EXPERTISE VAN JE TEAM

Om hun actieplan voor effectiever leesonderwijs waar te maken, zette Bredene sterk in op de coaching en vorming van leraren: hun voorleesvaardigheden aanscherpen bijvoorbeeld. “We hebben meteen beslist: daar gaan we géén buitenstaanders voor inschakelen. We hebben zelf geweldige kleuterleidsters in huis, *drama queens* in de positieve zin van het woord. Die hebben de leraren uit de lagere school gedemonstreerd hoe je enthousiasmerend en interactief voorleest. Tegen de volgende personeelsvergadering bereidde elke leraar een eigen voorleesmomentje voor. Onze leraren zijn gewend aan *co-teaching*. Dat collega’s elkaar observeren en van feedback voorzien is dus helemaal ingeburgerd. Interne experts voelen vertrouwd dan een externe vormingsdeskundige. En ze zijn bovendien goedkoper! (lacht)”

stimuleert meer leesbegrip bij de leerlingen. Ook hier geldt dat Bredene het Nederlandse DENK-verhaal selectief toepaste. In overleg met de pedagogische begeleidingsdienst vereenvoudigde de school de methode tot een behapbaar project. Ze selecteerde het

luik rond leesstrategieën (zie *Fons 14*) en het luik rond samenvatten. In de lessen wereldoriëntatie toont de leraar voor hoe leerlingen de kern uit een actueel non-fictieartikel

(bijvoorbeeld over het broeikaseffect) kunnen halen: een vaardigheid die ze hard nodig hebben in het secundair onderwijs. De openbare bib selecteert

boeken, non-fictie én fictie, die bij het thema van dat artikel aansluiten. Die boeken kunnen de leerlingen dan weer uitkiezen voor de *vrij lezen*-momenten.

EEN LES 'SAMENVATTEN' VOLGENS DE DENK-METHODE

STAP 1: Lezen voorbereiden

De leraar activeert de voorkennis via bijvoorbeeld een filmpje over het thema. Vervolgens gaat de aandacht naar het genre van de tekst: is het een krantenartikel? Een blogtekst?

STAP 1: Leesbegrip *scaffolden* (letterlijk 'in de steigers zetten', 'stap voor stap aanbrenge(n)' dus)

De leraar projecteert de tekst op het bord, deelt hem ook uit op papier, net als een wisbordje per leerling. Daarna volgt dit stappenplan:

- De leraar vat de tekst in eigen woorden samen. Moeilijke woorden worden verklaard.
- De leraar leest de eerste alinea voor. Hij of zij duidt drie kernwoorden aan, schrijft die op het bord en maakt er een samenvattende zin mee. Het denkproces vertolkt hij of zij hardop.
- De leraar leest alle andere alinea's voor; de kinderen lezen mee.
- Elke leerling zoekt met een *denkmaatje* naar drie kernwoorden per alinea die ze op hun wisbordjes noteren. Zo achterhalen ze samen de kerngedachte van elke alinea.
- De kernwoorden en -gedachtes van alle duo's worden klassikaal besproken. De leraar turft de meest voorkomende kernwoorden. De beste kernwoorden en kerngedachtes worden in consensus geselecteerd. De leraar noteert ze op het bord, de kinderen in hun DENK-schrift.
- Elk duo noteert twee vragen over de tekst op het wisbordje. De leraar beluistert alle vragen, selecteert er eentje, waarna alle duo's een antwoord zoeken op de vraag.

STAP 3: Praten en schrijven

- De leraar vraagt klassikaal wat de leerlingen over het thema hebben geleerd. De leerlingen noteren individueel steekwoorden in hun DENK-schrift.
- De leraar laat de leerlingen hardop vertellen wat ze hebben genoteerd.

Tevreden terugblik

Directeur Brenda en juf Nathalie blikken in elk geval tevreden terug op tien jaar streven naar effectiever leesonderwijs. Mirakels kunnen ze niet verrichten, maar kleine wonderen wel. Er is een absolute minderheid leerlingen bij wie het lezen nooit echt zal vlotten door bepaalde diagnoses waar de school geen vat op heeft. Maar als ze de toetsresultaten van die leerlingen eruit filteren, dan is er veel vooruitgang geboekt voor de overgrote meerderheid. Die ging liever lezen, (technisch) beter lezen en leeftijdsadequater lezen: "Ouders vertellen ons dat hun kinderen met Sinterklaas nu naar een boek vragen. Dat is een stimulans om er nog minstens tien jaar mee door te gaan."

Over de school

GO! Europaschool Bredene, voortrekker in innovatief onderwijs, telt meer dan 250 kleuter- en lagereschoolkinderen. Begin dit schooljaar namen ze hun intrek in een fonkelnieuw schoolgebouw met lokalen die zijn afgestemd op *co-teaching* – twee leerkrachten die tegelijkertijd lesgeven. Dat het team gewend was aan *co-teaching*, bleek handig toen de Europaschool ging inzetten op effectief leesonderwijs. Dat doet ze al sinds 2011, via het LIST-project en (deels) het DENK-project. Directeur Brenda Linskens en zorg- en taalleesbeleidscoördinator Nathalie Vermeire zijn daarvan de kartrekkers, in samenwerking met de pedagogische begeleidingsdienst, de KULeuven en Hogeschool Utrecht. En het voltallige schoolteam natuurlijk!

HONGER NAAR MÉÉR GOEDE PRAKTIJK- VOORBEELDEN?

In *Fons 16* vind je een uitgebreid interview met Jan Lambrechts, Boekenmeester 2018 én voltijds leescoördinator op basisschool Sint-Mauritius in Bilzen. Daarin vertelt hij hoe hij lezen binnenbrengt in elke klas en van elke leerkracht een boekenjuf of -meester maakt.

